

TÂHÂ SÛRESİNİN 95-97. AYETLERİNİ ANLAMA VE ANLAMLANDIRMADA İSRAILİYYATIN ETKİSİ

Şemsettin IŞIK*

Özet

Kur'an-ı Kerim, hidayet rehberi olarak gönderilen bir kitaptır. Onunla kendisini muhatap kabul eden herkes, onu anlama ve onunla hayatını anlamlandırabilmek için azamî derecede gayret sarf etmiştir. Bu uğurda sarf edilen mesailer, sadece kendi zamanlarıyla sınırlı kalmamış, daha sonraki zamanlara da etki etmiş ve onların da müracaat kaynakları arasında yer almıştır.

Bu kaynaklarda yer alan veriler, daha sonraki dönemlerde yapılan Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlama çalışmalarında, bazen haricî etki ve katkılardan ayıklanarak; bazen de israiliyyata dair nakilleriyle birlikte hiçbir kritiğe tâbi tutulmadan referans gösterilmiştir. Bu da kıyamete kadar bâkî olan ilahî hitap gelişen şartlar ve ilmî veriler etrafında hayatı yeniden anlamlandırma gayretinin üzerine gölge düşürmüştür.

Buradan hareketle Taha sûresi 95-97. ayetlere dair yapılan çalışmaları inceleyip, söz konusu ayetlerin bağlam ve iç bütünlüğünü esas alan değerlendirme eşliğinde, alternatif bir meal örneğini sunmak istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Musa, İsrailiyyat, Samirî, Buzağı, Elçinin izi.

THE EFFECT OF JUDAISM AND CHRISTIANITY (ISRILİYYAT) ON UNDERSTANDING AND INTERPRETING FOR VERSES 95-97 OF SURAH TAHA

Abstract

Quran is a book which sent as a guide to find the right way. Everybody who obtained it as guide have been tried to understand it and to solve every kind of problem about life. Such efforts have not only been limited with their ages but also have effected following ages and have been basic appeal sources of next generations.

The knowledge placed in these sources have been cited sometimes by purging from external impact and contribution, sometimes without being subject to critique "isriliyyat" (The Effect of Judaism and Christianity) in studies of understanding and interpreting of Quran in subsequent periods. This state compromised on efforts of reinterpreting the life according to developing conditions, and scientific data with message of appeal to the divine which is eternal until The Day Of Judgment.

From this point of view we want to present an alternative translation for verses 95-97 of Surah Taha based on context and evaluation with the interior integrity of the verses according to our own thought after reviewing the studies about the verses.

Key words: Moses, The Effect of Judaism and Christianity (Isriliyyat), Samirî, Calf, The track of the messenger, Touching.

* Dr. Ankara Gölbaşı Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni.
(semsettinisik@gmail.com)

Giriş

Kur'an-ı Kerim'in meal ve tefsiri üzerinde geçmişten günümüze kadar pek çok dilde çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların birçoğunda Arapça kaynaklar, referans olarak gösterilmiştir. Elbette böyle olması da son derece normal bir husustur. Zira Kur'an-ı Kerim, Peygamber (sav)'e Arapça olarak indirilmiştir. İlk uygulaması da bizzat onun önderliğinde vahyin ilk muhatapları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'e dair daha sonraki devirlerdeki anlama ve uygulama faaliyetleri, ilk uygulamalar temel alınıp, günümüze kadar geliştirilerek devam etmiş, bundan sonrada gönderiliş gayesine uygun olarak kıyamete kadar devam edecektir. Bu faaliyetler, kesin hüküm ifade eden ayetlerde bir birine ters düşen bir anlayış ve yorum farklılığına sebep olmazken, müteşabih kabilinden olan ayetlerde çoğu kez birbirinden farklı anlam ve yorumlara kapı aralamıştır. Bu yorumlar arasında, zaman zaman israiliyyata dair rivayetler de yer bulmuştur.

Burada sözünü ettiğimiz israiliyyattan, her ne kadar dar manada israilî kaynaktan aktarılan kıssa veya hâdiseler anlaşılrsa da esas itibariyle kastettiğimiz şey, Hz. Peygambere ve onun ümmetine isnat edilerek veya edilmeden İslam'ın lehine ya da aleyhine olan Yahudi, Hıristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntılarının her hangi bir şekilde tefsir alanına sokulmasıdır.¹

Bundan dolayı birçok ayet hakkında, aynı kişilerden birbiriyle çelişen rivayet veya yorumlar sadır olmuştur. Bunlardan bazıları, anlaşılması istenilen ayeti daha girift hâle getirmiş, hatta anlam kirlenmesine yol açmıştır. Söz gelişi üzerinde durmak istediğimiz Tâhâ sûresi 95-97. ayetler hakkında yapılan tefsirler ve mealler, bunun tipik örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Zira konuyla ilgili olarak verilen bilgiler içinde ayıklanmaya tabi tutulmadan her şeyin yer alması, hem zihin bulanıklığına hem de işin içine mitolojik unsurların girmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla kolaylıkla anlaşılabilir bir husus, daha girift hâle dönüştürülmüştür.

Biz burada, Tâhâ sûresi 95-97. ayetler hakkında bağlam bütünlüğünü esas almayan anlama ve anlamlandırmaya dayanak teşkil eden kemikleşmiş yorum ve nakilleri göstermek için bazı tefsir ve meallerden alıntılar yaptık. Akabinde de konu bütünlüğünü esas alan, meallerin de yapılabilirliği hususunda bir çalışma örneği sunmayı arzuladık.

A- Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetleri İktibaslar Eşliğinde Okuma

Tâhâ sûresi 95-97. ayetlerinin tefsir ve mealini veren eserler, adeta iktibaslar eşliğinde okuma alışkanlığının tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Konuyla ilgili olarak incelediğimiz eserlerde, kısmî ifade farklılıklarıyla birlikte aynı muhteva etrafında dönüp dolaşmaktadır.

¹ Bkz. Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, DİB. Yayınları, Ankara, (Tarihsiz), s. 6-7.

Bunu, çeşitli yer ve zamanda yapılan bazı Arapça-Türkçe tefsirlerde ve Türkçe-İngilizce meallerde açıkça görmek mümkündür.

I- Tefsirlerde Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetler

Kur'an-ı Kerim'i baştan sona tefsir eden müfessirler, ayetlerin vermek istediği mesaj daha iyi anlaşılсын diye birden fazla yoruma kapı aralamada bir sakınca görmemiştir. Hatta bunun için söz konusu kişiler zaman zaman rivayete, zaman zaman da dirayete yönelmiştir. Üzerinde durduğumuz Tâhâ sûresi 95-97. ayetlere dair yapılan yorumlarda da bu çeşitliliği görmek mümkündür.

Bu yorum zenginliğinin yanında, daha sonraki zaman ve zeminlerde yazılan eserlerin müracaat kaynağını teşkil eden ilk kaynaklardaki veriler, İslam dünyasında kendine has bir yeri olan bazı tefsirlerde adeta farklı üsluplar eşliğinde tekrarlanıp durmuştur. Bu durum, ülkemizde telif edilen bir kısım tefsir için de geçerli bulunmaktadır.

Söz gelişi Kur'an-ı Kerim'in başından sonuna kadar tefsirini kapsayan ilk yazılı kaynaklardan olan Taberî tefsiri, kendisinden sonraki bazı tefsirlerin ana kaynakları arasında yer aldığı için onda yer alan konuya dair rivayetler, daha sonrakiler tarafından metin ve senet yönünden her hangi bir kritiğe tabi tutulmadan tekrarlanmış² ve bununla da yetinilmeyip üzerine yenileri ilave edilmiştir.

Bunu, ele aldığımız ayetlere dair yapılan yorumlarda da görmek mümkündür. Nitekim tefsirlere bakıldığında, şöyle bir rivayetin var olduğunu görürüz:

Samirî'nin, israiloğullarının "Samire" kabilesinin önde gelenlerinden³ "Bacarma" soyundan Musa b. Zufr adında birisi olduğu belirtilmektedir.⁴ Bunun yanında bazı tefsirlerde onun Hz. Musa'nın dayısının oğlu olan bir İsrail'li olduğu, bazılarında da Mısır'dan çıkanlar arasında yer alan Kirman'lı Kıpti bir komşusu olduğu hususunda bilgiler yer almaktadır.⁵

İsrailoğulları ile Mısır'dan çıkış sırasında Müslümanlığını ilan eden Samirî,⁶ daha sonra onlarla birlikte Kızıldeniz yarılıp karşı tarafa geçince, ilah inancını değiştirmiş⁷ ve öteden beri içinde yer alan inek perestlik duygusuna

² Bkz. Aydemir, a.g.e., s. XVI.

³ Bkz. et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'ân*, (Muh: Ahmed Muhammed Şakir) Daru'l-Fikr, Beyrut, H. 1405, c. 18, s. 363; İbn Kesîr, İsmail b. Omer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut, H. 1401, c. 3, s. 164; es-Suyutî, Celalettin, *ed-Durru'l-Mensur fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1993, c. 5, s. 596; Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987, c. 8, s. 3834.

⁴ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 164.

⁵ Bkz. Karaman, H., Çağrıç, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2008, c. 3, s. 648; Yıldırım, a.g.e., c. 8, s. 3834.

⁶ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 164.

⁷ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 363; Yıldırım, a.g.e., c. 8, s. 3834.

yönelmiştir.⁸

Hız. Musa, vahiy alıp geri döndüğünde, Samirî'ye bu hâl ne, seni bunu yapmaya sevk eden nedir diye sormuştu.⁹ Samirî de ben onların görmediği Cebrail (as)'ın atını gördüm ve onun bastığı yerden bir avuç toprak alıp, maden eriğinin içine attım. Bunu bana nefsim hoş gösterdi demiştir.¹⁰

Bu bağlamda müfessirler, bu ayetteki “resul” kelimesinden maksadın Cebrail (as) olduğunu¹¹ ve Sâmirî'nin diğerlerinden farklı olarak Cebrail (as)'i görüp tanıması hususunda ilginç nakillere yer vermişlerdir. Bunlardan birisi şöyledir: Firavun çocukları katletmeye başladığı bir sırada, Samirî'nin annesi: “eğer oğlumu benden koparır ve onu öldürmeye kalkışacak olursanız, onu bulamayacağınız bir mağaraya bırakırım. Cebrail (as) de gelip, onu bulunduğu bu durumdan kurtarır ve kendisini tanıyacak hâle gelinceye kadar ona bal ve süt emzirmeye devam eder” demiştir. Bu da Samirî'nin “elçinin izinden bir avuç aldım” dediği sırada Cebrail (as)'ı tanıyor olduğunun ifadesidir.¹²

Diğeri de Cebrail (as)'in yeryüzüne inip, Musa (as) ile semaya yükseldiği zaman, sadece Samirî'nin onu gördüğü ve izinden bir avuç (toprak) aldığı şeklindedir.¹³

Samirî'nin söz konusu elçiyi görünce, onun ayak izinden bir avuç toprak alma girişiminde bulunmasının sebebini, ‘eğer elçinin izinden bir avuç toprak alır ve onu bir şeyin içine ol diye atarsan, o da hemen oluverir’ hissini verdiği telkiden kendisini alıkoyamamış olduğuna bağlamaktadır. Bunun üzerine elçinin izinden bir avuç ya da parmak uçlarıyla bir miktar toprak almış ve Musa (as) mikata gidince, Firavun hanedanının mücevherlerini ödünç alan israiloğullarına, başınıza gelenler hep bunların yüzünden geldi diyerek, onları toplatıp bir potada eritmiş ve tam bu sırada daha önceden elçinin atının izinden bir miktar toprak alırken aklına gelen his doğrultusunda ‘ol’ diyerek o toprağı eriyen mücevheratin

⁸ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 164; Yıldırım, a.g.e., c. 8, s. 3834.

⁹ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 362; İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 164; ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Omer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, Tah: Abdurrezzak el-Mehdî, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, (Tarihsiz), c. 3, s. 85; er-Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefatihu'l-Gayb)*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran, 1978, c. 22, s. 110; el-Beydavî, Nasiruddin Abdullah b. Omer, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1996, c. 4, s. 67.

¹⁰ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 363; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 110; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Basım ve Yayım, İstanbul, 1964, c. 4, s. 2101.

¹¹ Bkz. Vehbi, Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulasâtü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969, c. 8, s. 3338; Bilmen, a.g.e., c. 4, s. 2101.

¹² Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 361; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 110; ez-Zemahşerî, c. 3, s. 83; el-Beydavî, a.g.e., c. 4, s. 67.

¹³ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 164; Vehbi, a.g.e., c. 8, s. 3337-3338.

içine atmıştır. O da hafif bir esinti ile böğüren bir buzağı (heykeli) olmuş¹⁴ ve bunun üzerine israiloğullarına “işte ilahınız ve Musa’nın ilahı” demiştir.¹⁵

Musa (as) israiloğullarının yanına geri döndüğünde Samirî, yanına onu atanlarla birlikte attım ve o an böyle yapma nefsime cazip geldi demiştir. (Bunun üzerine) “Musa (as) da çek git! Artık hayatın boyunca ‘bana dokunmayın’ diyeceksin.” Yani elçinin izinden alıp dokunmayacağı bir şeye, dokunduğun için dünyadaki cezan, ‘dokunma yoktur’ diyerek senin insanlardan, insanların da sana dokunmaktan kaçınmasıdır demiştir.¹⁶ Bundan sonra Sâmirî ile israiloğulları birlikte yiyip içmemiş, oturup kalkmamış, alış veriş yapmamış ve hayatı boyunca bana ‘dokunma yoktur’ diyerek, kabilesi içinde tek başına yaşama zorunda kalmıştır.¹⁷ Böylece hayatın gerektirdiği sosyal ilişkilerden mahrum bırakılmıştır. Erkek ya da kadın birisine dokunması halinde, dokunanın da dokunulananın da hummalı hâle gelmesi, onu insanlardan, insanları da ondan kaçırılmıştır.¹⁸

Bundan sonra Musa (as), Samirî’nin israiloğullarının hanımlarından almış olduğu mücevherleri eritmek suretiyle yaptığı buzağıyı nehrin kenarına götürmüş ve orada onu törpüleyip tozunu nehre atmıştır. Buzağıya tapanlar nehrin suyundan içince, yüzleri altın gibi sararmış ve Musa (as)’a gelip bizden ne istiyorsun demeleri üzerine, birbirinizi öldürün dediği nakledilmiştir.¹⁹

Bundan daha da ilginç olanı, Musa (as)’nın kanlı canlı hâle gelen buzağıyı kestiği, sonrada yakıp geri kalan kısmını törpülediği ve geriye ondan hiçbir şey kalmasın diye denize savurduğu şeklinde rivayetlere yer verilmiş olmasıdır.²⁰

Kıraat âlimleri tarafından bu ayetlerde yer alan “*besurtu, qabattü, lentuhlefeh, zalte, nesf*” kelimelerinin farklı okunması, anlam zenginliği cinsinden kabul edilmesi mümkün iken, “*lenuharriqannehu*” kelimesinin farklı okuyuşları, israiliyyat kokan rivayetlere meşruiyet kazandırmaya adeta zemin hazırlamıştır. Zira “*lenuharriqannehu*” (elbette onu yakacağız) ibaresi, kıraat âlimleri tarafından farklı biçimlerde okunmuştur.

Hicaz ve Irak kıraat âlimlerinin tamamı, ‘elbette onu ateşte yakacağız’ anlamında “*lenuharriqannehu*” şeklinde, Hasan Basrî’nin de ‘elbette onu bir defada yakacağız’ anlamında “*lenuharriqannehu*” şeklinde okuduğu rivayet edilmiştir.²¹ Kıraat âlimi Ebu Cafer de bu ibareyi, ‘elbette onu törpüleyeceğiz’

¹⁴ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165; et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 362; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 85; el-Beydavî, a.g.e., c. 4, s. 68; Yazır, Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992, c. 5, s. 432; Vehbi, a.g.e., c. 8, s. 3337.

¹⁵ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165.

¹⁶ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165.

¹⁷ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 363.

¹⁸ Bkz. ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 85; Vehbi, a.g.e., c. 8, s. 3339; Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S., a.g.e., c. 3, s. 648-650.

¹⁹ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165.

²⁰ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 366; İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165.

²¹ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 365.

anlamında “*lenahruqannehu*” şeklinde okunduğunu aktarılmıştır.²²

İbn Abbas’tan bir rivayette de “*lenuharriqannehü*” (elbette onu yakacağız) ibaresinin, “*lenahriqanhü*” şeklinde okunduğu ve böylece altın ve gümüşün ateşte yakılmadan törpüleme ile şekillenebileceği, sonrada ateşe atılarak grileştirilebileceği yer almıştır.²³

Bu konudaki okuyuş biçimlerinin daha da ilginç olanı, bazı kıraatlerde meydana getirilen buzağının eti ve kanının bulunduğunu ifade etmesi için “*lenezbehanhü sümme lenahriqannehu*” (elbette onu keseceğiz ve yakacağız) şeklinde okunmasıdır.²⁴

Yine bir diğeri de “*lenahruqannehu*” ibaresinin, “*lenüberridennehu*” (biz onu, törpüledik) anlamına gelecek şekilde okunmasıdır. Bu da Samirî’nin yaptığı buzağının, et ve kemikten oluşup kesilmesi ve sonrada savrulabilmesi için kemikleri törpü ile törpülenip toz haline getirilmiş olmasını mümkün kılmaktadır.²⁵

Böylece İmam Taberî’nin tefsirinde yer alan Tâhâ suresi 95-97. ayetlere dair nakiller giderek artmış ve gelişmiştir. İlerleyen zamanlarda Samirî’nin kimliği, Cebrail (as)’i neden sadece Samîri’nin gördüğü, buzağının nasıl yaptığı, yapılan buzağının nasıl böğürdüğü, daha sonra buzağıya hangi işlemlerin uygulandığı, Samîri’nin akibetinin ne olduğu ve bunlara farklı okuyuşların imkân verip vermediği tartışmalarıyla hep canlı tutulmuştur.

II- Meallerde Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetler

Kur’an-ı Kerim’in mesajının rahat bir şekilde anlaşılabilmesi için çeşitli dillerde meal çalışmaları yapılmıştır. Verilen mesajın doğru anlaşılabilmesi uğruna çok ciddi gayretler ve mesailer sarf edilmiştir. Buna rağmen bazı ayetlere dair yapılan meal çalışmaları, belki de tefsirlerde yer alan israiliyyatın etkisi ile birbirine benzer tekrarlar olarak tezahür etmiştir.

Tâhâ 95-97. ayetlere dair yapılan pek çok mealin, buna örnek teşkil ettiği kanaatindeyiz. Bundan dolayı bu konuyu vuzuha kavuşturmak için harf inkılâbından önce yapılan matbu bir çalışma ile başlayıp, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı ve bazı İlahiyat hocalarımız tarafından hazırlanan Türkçe meallerin yanında, durumun boyutunu görmeye yardımcı olması maksadıyla İngilizce meallerden de bazı örnekler vermek istiyoruz.

1- Türkçe Meallerde Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetler

Tâhâ sûresi 95-97. ayetlere dair yapılan meal çalışmalarını topluca görme ve karşılaştırma yapma imkânı sağlamak maksadıyla cümle yapılarına ve

²² Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 365; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 86; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 112.

²³ Bkz. es-Suyutî, a.g.e., c. 5, s. 597.

²⁴ Bkz. es-Suyutî, a.g.e., c. 5, s. 597; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 86; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 113.

²⁵ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 112-113.

üsluplarına dokunmadan olduğu gibi neşir sırasına göre peş peşe sunmayı uygun bulduk.

a- el-Beyan fi Ayâti'l-Kur'an (Türkçesiyle Birlikte Kur'an-ı Kerim): 95- Musa: Bu işi neden yaptın ey Samirî dedi. 96- Samirî: Kavmin görmediklerini ben gördüm. Meleğin ayak bastığı yerden bir avuç toprak aldım ve bunun içine koydum. Nefsin beni böyle işe sevk etti dedi. 97- Musa: Defol! Sen bütün hayatında bana dokunmayın diyeceksin ve senin azabın için bir muayyen vakit vardır ki, o tahalluf etmez. Üzerine ibadet eylediğin ilahına bak. Biz onu yakacağız, sonra külünü denize savuracağız dedi.²⁶

b- Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim: 95- (Musâ) “Ya senin zorun ne idi ey Sâmiriy?” dedi. 96- O da (şöyle) dedi: “Ben onların görmediklerini gördüm. Binaenaleyh o peygamberin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş hulliyâtın içine) attım. Bunu bana nefsim hoş gösterdi böyle.” 97- (Musâ) dedi: “Haydi (def ol) git. Çünkü senin hayatın boyunca (nasıybin, benimle) temâs etmeyin demendir. Sana, senin için şüphesiz aslâ vazgeçilmeyecek bir cezâ günü dahi vardır. Üstüne düşüp taptığın tanrına bak, biz onu (cayır cayır) yakacağız, sonra onu parça parça edip denize atacağız.”²⁷

c- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl): 95- Musa: “Ey Samiri! Ya senin yaptığın nedir?” dedi. 96- Samiri: “Onların görmedikleri bir şey gördüm ve o sana gelen elçinin bastığı yerden bir avuç avuçladım. Bunu ziynet eşyasının eritildiği potaya attım. Nefsim böyle yaptırdı” dedi. 97- Musa: “Defol! Doğrusu artık hayatta, “bana dokunmayın” demenden başka yapacağın yoktur. Senin için asla kaçamayacağın bir ceza daha vardır. Durup üzerinde titrediğin tanrına bak, onu yakacağız, sonra denize dökeceğiz” dedi.²⁸

d- Kur'an-ı Kerim Meâli: 95- Musa, “Ya senin derdin neydi ey Sâmirî?” dedi. 96- Samirî, şöyle dedi: “Ben, onların görmediği şeyi gördüm. Elçinin izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi.” 97- Musa, “Çekil git! Artık sen hayatın boyunca (hastalanıp) “bana dokunmak yok” diyeceksin. Senin için asla kaçamayacağın bir ceza günü var. Hele şu ibadet edip durduğun ilahına bak! Biz onu elbette yakacağız ve onu muhakkak denize savuracağız!”²⁹

e- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli: 95- Musa: Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî? dedi. 96- O da: Ben, onların görmediklerini gördüm. Zira o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp, onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi, dedi. 97- Musa: Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: “Bana dokunmayın!” diyeceksin. Ayrıca senin için,

²⁶ Cevdet Paşa, Ahmet, el-Beyan fi Ayâti'l-Kur'an (Türkçesiyle Birlikte Kur'an-ı Kerim), Ahmet Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1928, s. 292.

²⁷ Çantay, Hasan Basri, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, İslam Mecmuası Hediyesi, İstanbul, 1984, c. 2, s. 573-574.

²⁸ Atay, Hüseyin ve Kutluay, Yaşar, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl), DİB Yayınları, Ankara, 1987, s. 317.

²⁹ Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer, Kur'an-ı Kerim Meâli, DİB Yayınları, Ankara, 2010, s. 317.

kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!³⁰

f- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli: 95- (Mûsâ, Samiri'ye döndü): “Ey Sâmiri, ya senin amacın nedir?” dedi. 96- (Sâmiri): “Ben dedi, onların görmediklerini gördüm. Elçinin eserinden bir avuç aldım da attım; nefsim bana böyle (yapmayı) hoş gösterdi.”

97- (Mûsâ): “Git, dedi. Artık hayât boyunca sen: ‘Bana dokunmayın’ diyeceksin (toplumdan refüze edilip yalnız başına kalacaksın), sana va’dedilen bir cezâ var ki, ondan asla şaşırılmayacaksın (mutlaka o cezânı tam zamanında bulacaksın). Şimdi durup taptığın tanrına bak. Biz onu yakacağız, sonra onu ufalayıp denize savuracağız.”³¹

g- Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri): 95- Mûsa dedi: “Senin derdin neydi, ey Sâmirî?” 96- Sâmirî dedi: “Onların görmediklerini gördüm. Resulün izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Nefsim bana böylesini hoş gösterdi.” 97- Mûsa dedi: “Defol, çünkü sen, hayatın boyunca ‘bana dokunmayın’ diyeceksin! Ve senin için asla kaytaramayacağın bir hesap zamanı da var. O başını bekleyip durduğun tanrına bir bak! Onu kesinlikle yakacağız, sonra da un-ufak edip denize dökeceğiz.”³²

Yukarıdaki meallerde israiliyyat kokan bir anlamının, ön plana çıktığı görülmektedir.

2- İngilizce Meallerde Taha Sûresi 95-97. Ayetler

Örnek olarak almış olduğumuz İngilizce meallerden Taha suresi 95-97. ayetlere dair yapılan meal çalışmalarını, cümle yapılarını ve üsluplarını korumak maksadıyla orijinal metinleri ile vermenin daha uygun olacağını ve bu sayede, söz konusu ayetlere dair yapılan meallerin, birbirleriyle karşılaştırması neticesinde daha rahat bir kanaate varılabileceğini düşündük.

a- The Koran: 95- ‘Samiri’, cried Moses, ‘what had come over you?’ 96- He replied: ‘I saw what they did not see. I took a handful of dust from the trail of the Messenger and flung it away: thus did my soul prompt me.’ 97- ‘Be gone!’ cried Moses. ‘You are an outcast in this life, nor shall you escape, in the life to come, your appointed doom. And behold this idol which you have served with such devotion: we will burn it to cinders and scatter its ashes over the sea.’³³

³⁰ Özek, A., Karaman, H., Turgut, A., Çağrıci, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S., Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, TDV Yayınları, Ankara, 1993, s. 317.

³¹ Ateş, Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli, Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, Ankara, (Tarihsiz), s. 317.

³² Öztürk, Yaşar Nuri, Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri), Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1994, s. 291.

³³ Sawood, N. J., The Koran, Penguin Books, Baltimore-Maryland 1964, s. 224. (95- Samirî, Musa sana ne oldu diye bağırdı. 96- Samirî, ‘onların görmediğini gördüm. Elçinin ayak izinden bir

b- The Noble Qur'an: 95- (Moses) said: "And what is the matter with you. O Samiri? (i.e. why did you do so?)" 96- (Samiri) said: "I saw what they saw not, so I took a handful (of dust) from the hoof print of me Messenger (Gabriel's horse) and threw it (into the fire in which were put the ornaments of the Pharaoh's people, or into the calf). Thus my inner-self suggested to me." 97- Moses said: "Then go away! And verily, your (punishment) in this life will be that you will say: 'Touch me not' (i.e. you will live alone exiled away from mankind); and verily (for a future torment), you have a promise that will not fail. And look at your ilah (god), to which you have been devoted. We will certainly burn it, and scatter its particles in the sea."³⁴

c- The Qur'an: Then Moses dressed Samiri: "Now what you have to say about this, O Samiri?" [94] He replied: I saw what they did not see. So I took a handful of dust from the footprint of the Messenger (Angel Gabriel) and threw it into the casting of the calf. Thus did my soul prompt me?" [95] Moses cursed him: "Get out of here! Now throughout your life, you I say to other people: 'Touch me not'; and you will not escape your appointed doom. Behold this god to whom you had become a devoted worshipper: we will burn and scatter its ashes into the sea." [96]³⁵

d- The Meaning of The Glorious Quran: 95- (Moses) said: And what hast thou to say, O Samiri ? 96- He said: I perceived what they perceive not, so I seized a handful from the footsteps of the messenger, and then threw it in. Thus my soul commended to me. 97- (Moses) said: Then go! And lo! In this life it is for thee to say: Touch me not! And lo! There is for thee a tryst thou canst not break. Now look upon thy god of which thou hast remained a votary. Verily we will burn it and will scatter its dust over the sea.³⁶

avuç dolusu toprak aldım ve onu uzaktan attım. Böyle yapmaya nefsim beni itti' diye cevapladı. 97- Defol diye Musa Bağırıldı. Sen bu hayattan kovulmuş birisin ve sana muayyen ölümün gelmesinden de hayatta kaçamayacaksın. Kulluk ettiğin şu ilahına da bir bak. Onu yakıp kül edeceğiz ve külünü de denize savuracağız.)

³⁴ Taqi-ud-Din, Muhammed & Khân, Muhammed Muhsin, The Noble Qur'an, Maktaba Dar-us-Salam, Riyadh, 1994, s. 488. (95- (Musa) dedi: Sana ne oldu? Ey Samiri. Bunu niçin yaptın? 96- (Samiri) dedi: 'Görmediklerini gördüm. Bu yüzden elçinin (Cebrail'in atının) ayağının bastığı yerden bir avuç toprak aldım ve Firavun halkının ateş üzerine konulan hulliyatına veya buzağıya kattım. Bunu bana nefsim önerdi. 97-Musa dedi: O zaman çek git! Gerçekten bu dünyada (cezan), şöyle demen olacaktır: 'Bana dokunma yok.' (Diğer bir mânâ: insanlar arasından sürgün edilmiş olarak yalnız başına yaşayacaksın.) (Ahirette de) kaçıp kurtulamayacağın bir azap vardır. Kulluk ettiğin şu ilahına da bir bak. Elbette onu yakıp kül edeceğiz ve külünü de denize savuracağız.)

³⁵ Malik, F. The Qur'an, <http://www.mideastweb.org>. Revised, August 2007, s. 135. (95- Sonra Musa, Samiri'yi azarlayarak ey Samiri! Şuan bunun hakkında ne söyleyeceksin. 96- Samiri cevap verdi: Onların görmediğini gördüm. Bundan dolayı elçinin (Cebrail'in) ayak izinden bir avuç toprak aldım ve onu buzağı olan döküme attım. Böyle yapmaya nefsim beni itti.' 97- Musa, onu lanetledi. Buradan çek git! Şuan hayatın boyunca insanlara bana dokunma yoktur diyeceksin. Belirlenmiş olan ölümünden de asla kaçamayacaksın. Şu kulluk ettiğin ilahına da bir bak. Onu yakıp kül edeceğiz ve külünü de denize savuracağız.)

³⁶ Pickthall, Muhammed Marmaduke, The Meaning of The Glorious Quran, A Mentor Book, The New American Library, New York, September 1953, s.232. (95- (Musa) dedi: Samiri sana ne olduğunu söyle! 96- Onların idrak edemediği idrak ettim. Elçinin izlerinden bir avuç aldım ve

Burada yer alan İngilizce meal çalışmalarında da Türkçe meallere olduğu gibi israiliyyat kokan bir durum görülmektedir.

B- Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetleri İktibaslar ve Siyak-Sibak Eşliğinde Okuma

Taha sûresi 95-97. Ayetlerin, iktibaslar (nakiller) eşliğinde geleneksel tarzda ya da bağlamsal çerçevede anlamaya imkân verip vermediği tespit edebilmek için her birisinin dayanaklarına nesnel bir şekilde bakmak gerekmektedir.

Bu yaklaşım tarzlarını teşkil eden geleneksel ya da kendi iç bütünselliğini esas alan bağlamsal değerlendirmelerin her birinin ayrı ayrı alt başlıklar altında ele alınmasının, konunun daha rahat anlaşılmasına ve bir sonuca bağlanmasına büyük oranda katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Bunun için her birisini müstakil bir başlık altında incelemek istiyoruz.

I- Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetleri İktibaslar Eşliğinde Okumanın Tenkidi

Burada hemen şunu ifade edelim ki, “iktibaslar (nakiller) eşliğinde geleneksel okuma” derken, günümüze kadar intikal eden yorumları aynen benimseyen ve farklı zaman ve zeminlerde değişen ve gelişen dünya şartlarına hiç aldırış etmeden, ilahî veya nebevî beyanlanmış gibi mitolojik unsurlarla bezenmiş şeyleri nakletmekten kendisini alamayan anlayışı kastediyoruz.

Nitekim bu anlayış, hakkında net bir bilgi olmayan Samirî için birbirinden farklı nakillere yer vermiş ve adeta onu efsaneleştirmiştir. Oysaki bazı batılı tarihçiler, Samirî üzerinde durmuş ve hakkında söylenen pek çok şeyin doğru olmadığı söylemiştir. Daha sonraları israiloğulları tarafından kurulan ‘Samiriye’ şehriyle de hiçbir alakasının bulunmadığını ve tarih boyunca ‘Samiriye’ veya ‘Samire’ ya da ‘Samere’ şehrine mensup pek çok kişinin, bu isim ile yaşamış olma ihtimalinin olduğunu söylemiştir.³⁷

Kur’an-ı Kerim’in verdiği başka hakkında net bir bilgi olmayan Samirî, Tâhâ sûresi 95-97. ayetlere dair yapılan yorumlarda önce Hz. Musa’nın mümini sayılıp başköşeye oturtulmuş; sonra “Cebrail (as)’ın elinde büyütülmüş ve onu daha önceden tanımaya nail kılınma” gibi harikulade meziyetlerle donatılmış,³⁸ akabinde de israiloğullarına reis olma hülyasıyla³⁹ ilahî öğretilere sırt çeviren bir münkir olarak vasıflandırılmıştır.

sonra onu, onun içine attım. Böyle yapmayı nefsim istedi. 97- (Musa) dedi: O zaman çek git! Bu hayatta şöyle söyleyeceğini bekle: Bana dokunma yok. Ve kaçıp kurtulamayacağın randevu zamanını bekle. Şimdi üzerine tapındığın tanrına da bir bak. Gerçekten biz onu yakacağız ve külünü denize savuracağız.)

³⁷ Bkz. Yıldırım, a.g.e., c. 8, s. 3834.

³⁸ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 361; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 110; el-Beydavî, a.g.e., c. 4, s. 67.

³⁹ Bkz. Vehbi, a.g.e., c. 8, s. 3338.

Bu yorumlardan bazıları, Kitab-ı Mukaddes kaynaklı olup, hiçbir kritiğe tâbi tutulmadan kapalı ifadeleri açma kabilinden ortaya konulan değerlendirmelerdir. Netice itibariyle buna mümasil şeyleri, Eski Ahit'in çeşitli yerlerinde de görmek mümkündür. Bunlardan bazısını, kaynaklarımızda yer alan bazı nakiller ile bir karşılaştırma yapmak için buraya derç ediyoruz.

“Ben de ‘kimde altın varsa çıkarsın’ dedim. Altınlarını bana verdiler. Ateşe atınca, bu buzağı ortaya çıktı.”⁴⁰ “Kendilerine buzağı biçiminde dökme bir put yaptılar, ‘sizi Mısır’dan çıkaran Tanrınız budur’ diyerek seni çok aşağıladılar.”⁴¹ “Musa ordugâha yaklaşıncı, buzağayı ve oynayan insanları gördü; çok öfkeleni. Elindeki taş levhaları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı. Yaptıkları buzağayı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi, sonra suya serpererek İsraililere içirdi.”⁴² “Ey Samiriye, atın buzağı putunuzu, öfkem alevleniyor size karşı. Hiç mi temiz olamayacaksınız? Çünkü bu İsrail’in işidir. O buzağayı bir usta yaptı, tanrı değildir o. Samiriye’nin buzağı putu parçalanacak.”⁴³ “Yaptığınız günahlı nesneyi, o buzağıya benzer dökme putu alıp yaktım. Parçalayıp ince toz haline getirinceye dek ezdim. Sonra tozu dağdan akan dereye attım.”⁴⁴ “Ve kendisinde cüzzam hastalığı olan adamın esvabı yırtılacak, saçları çözülecek ve üst dudağını kapayıp: ‘murdar, murdar’ diye bağırarak. Hastalık kendisinde devam ettiği bütün günlerde murdar olacaktır; murdardır; yalnız başına oturacaktır; Meskeni ordugâhın dışında olacaktır.”⁴⁵

Görüldüğü gibi yukarıda yer alan hususlar, bizim rivayetlerimiz arasına ayetlerdeki kapalılığı açma veya ona zenginlik kazandırma gibi çeşitli şekillerde bir virüs olarak israiliyyatın⁴⁶ tefsirlere ve meallere sızmasına yol açmıştır.

Kaldı ki, konu ile ilgili rivayetlerin hepsi doğru kabul edilecek olsa, o zaman aynı olayla ilgili birden çok gerçek ortaya çıkacak ve Samirî, Cebrail (as)’in atının ayağının bastığı toprağın hayat veren bir özelliğe sahip olduğunu bilmesi sebebiyle bundan habersiz birer peygamber olan Musa (as) ve Harun (as)’a⁴⁷ karşı, tevhit mücadelesini baltalama konusunda üstün kılınmış olacaktır.

Bu da insanlar arasından sadece Sâmirî’nin, Cebrail (as)’i görüp tanımaya ve onun atının ayağının bastığı yerin toprağının böyle bir etkiye sahip bulunduğuna nasıl nail oldu sorularını beraberinde getirecektir. Bunlara da bazı müfessirlerin rivayetlere dayanarak söylediği gibi Cebrail (as), Sâmirî’yi çocukluk yıllarında büyütüp terbiye etmiştir şeklinde cevap verilirse, o zaman bu ne zaman cereyan etmiştir diye başka bir soruyu beraberinde getirecektir. Bu soruya da akıl buluş döneminde tanımış denilirse, o zaman kesinlikle Musa (as)’nın da gerçek bir

⁴⁰ Kitab-ı Mukaddes, Tevrat (Ahd-i Atik), Çıkış, Bap: 32/24, Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri, İstanbul, (Tarihsiz), s. 88.

⁴¹ Tevrat, Nehemya, Bap: 9/18, s. 485.

⁴² Tevrat, Çıkış, 32/19-20, s. 87.

⁴³ Tevrat, Hoşea, Bap: 8/5-6, s. 860.

⁴⁴ Tevrat, Tesniye (Yasanın Tekrarı), Bap: 9/21, s. 187.

⁴⁵ Tevrat, Levililer, Bap: 13/45-46, s. 111.

⁴⁶ Bkz. Aydemir, a.g.e., s. 316-317.

⁴⁷ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 111.

peygamber olduğunu bilecek ve bu durumda insanları niçin saptırma çabasına girecektir denilecektir? Eğer akıl buluğ çağından önce tanımış ise, çocuk iken Cebrail (as)'ın mürebbisi olması söz konusu olsa bile, o zaman bu tür bir bilgiyi elde etmesi mümkün olur mu denilecektir.⁴⁸

Bütün bunlar, zamanla yalın ve sade olan gerçek haberlerin üzerine bir tortu tabakası gibi çöküp kabuk bağlamış ve ayetlerden anlaşılması gereken esas mesajın gölgede kalmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla sadelik ve haber nakillerinde metin kritiği terk edilmiş olduğu için hem İslam muhaliflerinin eline büyük bir eleştiri ve saldırı fırsatı verilmiş, hem de anlama ve anlamlandırmada israiliyyatın etkisi altında kalınmıştır.

II- Tâhâ Sûresi 95-97. Ayetleri Siyak-Sibak Eşliğinde Okumanın İmkânı

Tâhâ sûresi 95-97. ayetlere dair Arapça ve Türkçe tefsirlerde birçok rivayete yer verilmiş ve bunlardan bazılarında net bir şekilde tercih yapıp bir kanaat belirtmekten sarf-ı nazar edilmiştir. Eğer hedeflenen, seçimin okuyucu tarafından yapılmasına fırsat vermek ise, okuyucu kitlesinin müktesebatı ve yapılan nakiller arasından tercih yapmadaki temyiz kabiliyeti farklı olduğu için müellifin kastettiği mânâyı elde edebilme ihtimali oldukça düşüktür. Yok, eğer konu ile ilgili bütün nakillerin yapılmasına lüzum hissedilmiş ise, o zaman içlerinden tercih edilenler ve gerekçelerinin ortaya konulması, verilmek istenen mesajın anlaşılması için son derece önem arz etmektedir.

Biz burada konunun anlaşılması ve mesajının zihinlerde yer etmesi için yapılan nakillerde, daha fazla bir anlam kargaşasının ortaya çıktığını görmekteyiz. Bütün bunları, Samirî ile ilgili rivayetlere ve söz konusu ayetlerdeki bazı kelimelerinin farklı kıraatlerine bakıldığında,⁴⁹ iktibas yapılan Arapça ve Türkçe tefsirlerde hemen hemen hiçbir filtrelemeye tâbi tutulmadan her şeyin fütursuzca verilmiş olduğunu görmek mümkündür.

Bunların birçoğunda ‘böğüren bir buzağı’ yapımını izah etmek için ipin ucu kaçırılarak Samirî’ye beşer üstü bir güç bulma gayretine girişilmiş ve adeta bütün olup bitenler ayağının veya atının ayağının altından alınan toprak sayesinde olması⁵⁰ hasebiyle Cebrail (as)’e fatura edilmek istenmiştir.

Hâlbuki “böğürebilen bir buzağı heykeli yaptı” (Taha-88) ayeti, bir önceki ayetle birlikte okunduğunda, peşlerine düşen Firavun’dan Kızıldeniz’i geçerek kurtulduktan sonra, İsrail oğullarının Mısır’dan çıkmazdan bir gün önce, komşularından ödünç olarak alıp da geri vermedikleri mücevheratın kullanımının mubah hâle gelmesini temin etmek için eritildiği ve Hz. Musa’nın yokluğundan

⁴⁸ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 111.

⁴⁹ Bkz. es-Suyutî, a.g.e., c. 5, s. 597; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 86; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 110-113.

⁵⁰ Bkz. et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 361-362; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 110-111; el-Beydavî, a.g.e., c. 4, s. 68.

istifade edilerek, Samirî'nin mahareti sayesinde bundan böğüren bir buzağı heykeli döküldüğü anlaşılmaktadır.

Dökülen bu heykelin, üfürüldüğünde bir düdük gibi kendine has bir ses çıkarması, son derece normal bir şeydir.⁵¹ Dolayısıyla bu buzağı heykelini bazı rivayetlerde olduğu gibi ete, kemiğe büründürerek canlı saymaya ve bunu destekleyebilmek için farklı kıraatlerden⁵² medet umup işi çığırından çıkarmaya hiç de gerek yoktur.

Tâhâ sûresinde Hz. Musa ve Samirî arasında cereyan eden olayların yer aldığı ayetlere kendi bağlamlarında bakıldığında, Samirî ve yandaşlarının içlerine mücerret (soyut) bir tevhit akidesinin oturmadığını, onun yerine eski inançlarından nükseden müşahhas (somut) bir ilah anlayışı arasında gidip geldiklerini görmek mümkündür.

Bu yüzden Sâmirî, müteâl ve görünmeyen ilah fikrine karşı çıkmış ve halkın 'görünen, elle dokunulabilen somut' bir ilaha inanması gerektiği düşüncesiyle "elçinin izinden bir avuç avuçladım ve onu attım" ifadesi ile "resulün öğretisinden bir tutam (yani onun bir kısmını) aldım ve onu (öğretinin muhtevassından) çıkarıp attım" demek istediğini beyan etmiştir.⁵³

Kaldı ki bu durumu, şu ayetler de açıkça ortaya koymaktadır. "Ey Musa! (Henüz kalplerine iman tam yerleşmemişken) seni kavminden acelece ayrılmaya sevk eden nedir dedi. Musa: onlar benim izimdedir. Rabbim! Memnun olasın diye sana acelece geldim dedi. Allah, (böyle diyorsun ama) senden sonra (Harun ve) kavmini denemeye tabi tuttuk, (fakat) Sâmirî onları yoldan çıkardı dedi. Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine geri döndü. Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir (kitap) vaadinde bulunmamış mıydı? Bu çok gecikti diye mi böyle yaptınız? Yoksa Rabbinizin gazabının üstünüze inmesini mi istiyorsunuz? Bu yüzden mi bana olan vaadinizden vazgeçtiniz dedi. Kavmi ey Musa! Sana olan vadimizden, kendi irademizle dönmedik. Fakat biz, (Mısır'dan çıkarken) ziynet eşyalarını ödünç aldığımız kavme geri vermediğimiz için günaha girmiştik. (Bu nedenle) onları ateşe attık; Sâmirî de aynı şekilde attı dedi. Samirî de (bundan) onlara böğürebilen bir buzağı heykeli yaptı ve ona inananlar, işte sizin de Musa'nın da unuttuğu (Tur dağında aramaya gittiği) tanrısı budur dedi. (Taha: 20/83-88)

Burada zikrettiğimiz ayetlerde ele alınan konunun sonucu mahiyetindeki Taha sûresi 96. ayette yer alan "*besura*" fiiline, Râgıb el-İsfahânî'nin de belirttiği gibi Arapçada kalbî (zihni) bir idrake yer verilmeden sırf gözle görme için kullanılması ender"⁵⁴ olmasına rağmen, fizikî anlamda görmeye hamledilmesi ve

⁵¹ Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., c. 3, s. 165; et-Taberî, a.g.e., c. 18, s. 362; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 85; el-Beydavî, a.g.e., c. 4, s. 68; Yazır, a.g.e., c. 5, s. 432; Vehbi, a.g.e., c. 8, s. 3337.

⁵² Bkz. es-Suyutî, a.g.e., c. 5, s. 597; ez-Zemahşerî, a.g.e., c. 3, s. 86; er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 113.

⁵³ Karaman, H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S., a.g.e., c. 3, s. 648-650; Bilmen, a.g.e., c. 4, s. 2101.

⁵⁴ el-İsfahânî, Huseyn b. Muhammed, el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an, (Tah. ve Dabt: Muhammed Halîl Aytanî), Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998, s. 59.

ayetteki kapalılığı açmak için aslın hilafına olarak “o, elçinin atının ayağının izinden bir avuç aldı” şeklinde bir takdir yapılması,⁵⁵ zor olanı tercih etmeye kalkışmaktan başka bir şey olmasa gerekir. Yine Taha sûresi 84. ayette yer alan “*alâ eserî*” ibaresine, “benim yolumdadır” anlamı verilirken, aynı surenin 96. ayetinde geçen “*min eseri’r-resûl*” ibaresine, “elçinin yolundan” anlamı yerine, “elçinin izinden” denilmesi oldukça garipsenecek bir durum oluşturmaktadır.

Hâlbuki bazı ayetlerde de olduğu gibi söz konusu her iki ayette yer alan “*eser*” kelimesi, ‘takip edilmesi gereken bir yoldan’ bahsetmektedir.

Özellikle Tâhâ suresi 96. ayette geçen “*min eseri’r-resul*” ibaresindeki “*resul*” kelimesi ile Cebrail (as)’in kast edilmesi ve daha önceden ismi zikredilmeyen bir varlık için onun yerine marife (belirtili) bir kelimenin kullanılması da alışlagelmiş bir uygulama biçimi değildir.⁵⁶

Durum böyle olunca, o zaman bu ayette yer alan “*resul*” kelimesinden Hz. Musa; “*feqabaddu qabdaten min eseri’r-resul*” ibaresinden de Samirî’nin, “elçinin öğretilerinden bir miktar aldım”⁵⁷ dediği anlaşılmaktadır. Bunu, yukarıda zikredilen Tâhâ sûresi 83-88. ayetlerini, kendi bağlamında dikkatlice okuduğumuzda da görmek mümkündür.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’i doğru anlamayı kendisine konu edinen kaynaklarda, tefsir ve meali yapılacak olan ayetlerin hiçbir bir gerekçe olmadan kendi bağlamlarından kopartılmaması vurgulanmış ve bu husus, en uygun mânâyı tespit etmede aranan şartlar arasında son derece önemli sayılmıştır.⁵⁸

Ayrıca konuyla ilgili olarak müracaat edilen veya edilmeyen birçok tefsirde, kritiğe tâbi tutulup bir tercih yapılmadan farklı nakil ve yorumların verilmesi, israiliyyata ait bazı hususların meallere girmesine neden olmuştur.

Netice itibariyle ele aldığımız ayetlerle ilgili olarak, yapıla gelen meallere bir zenginlik katmanın ötesinde, üzerinde yeniden düşünülmesi için şöyle bir meal önerisi sunmak istiyoruz:

Rahmân, Rahîm Allah’ın adıyla

95- Musa, yaptığın nedir Samirî dedi.

96- Samiri de ben, onların görmediğini gördüm. Dolayısıyla (sen) elçinin öğretilerinden bir miktar almıştım, (sonrada) kaldırıp attım. Böyle yapmak da nefsim hoş geldi dedi.

97- Bunun üzerine Musa: Haydi çekip git! Hayatın boyunca bana dokunmayın diyeceksin. (Bununda ötesinde) asla kendini kurtaramayacağın bir

⁵⁵ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 111.

⁵⁶ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 111.

⁵⁷ Bkz. er-Razî, a.g.e., c. 22, s. 111.

⁵⁸ Albayrak, Halis, Kur’ân’ın Bütünlüğü Üzerine -Kur’ân’ın Kur’ân’la Tefsiri-, Şule Yayınları, İstanbul, 1996, s. 46-47; Ünver, Mustafa, Kur’an’ı Anlamada Siyakın Rolü, Sidre Yayınları, Ankara, 1996, s. 113-115.

hesaplaşma günü var. (Şu) tapınmakta olduğun tanrıya da bak. Andolsun onu yakıp, kalıntılarını da denize savuracağız dedi. (Tâhâ: 96-97)

Sonuç

Arapça ve Türkçe yazılan birçok tefsirde, Samiri'nin Hz. Musa'nın öğretilerinden vazgeçerek, eski kültüründe yer alan somut tanrı anlayışına yöneldiği ve onu tekrar ihya etmek için israiloğullarının Mısırdan çıkarken beraberlerinde getirdiği mücevheratı alıp, dökümcülükteki mahareti ile birleştirerek bir buzağı heykeli yaptığı belirtilmiştir. Akabinde de Samiri, yaptığı buzağı heykelinden ibaret olan tanrıya gelecek olan eleştirileri önlemek ve bundan doğan sorumluluğu üzerinden Cebrail (as)'e kaydırmak maksadıyla “elçinin izinden bir avuç toprak alıp attım” ve böyle bir durum hâsıl oldu dediğine yer verilmiştir.

Konuya gizem ve zenginlik katan rivayetlerin bazısı, sahabeye dayandırılan ‘mevkuf’ nakillerden oluşmaktadır. Bazıları da senet ve metin yönünden hiçbir kritiğe tabi tutulmadan tercihe şayan görülerek ileri sürülmüştür. Bunun yanında akla, mantığa ve ayetlerin tabî bağlamına daha uygun düştüğü halde, Rağıp el-İsfehani'nin “*besara*” fiiline ilişkin olarak ortaya koymuş olduğu ‘zihni algılama’ doğrultusundaki beyanının geçiştirilerek meallerde yer bulmaması ve onun yerine “elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp attım” şeklinde zihin bulanıklığına neden olabilecek israiliyyat ağırlıklı bir anlamda karar kılınması, oldukça gariptenebilecek bir durum oluşturmuştur.

Üstelik aynı konu ile ilgili ayetlerde, iki yerde geçen “*eser*” kelimesine, birçok tefsir ve mealde birbirinden farklı anlamlar verilmesi, bu hususu daha da ilginç hâle getirmektedir. Nitekim bunlardan birincisi olan Taha sûresi 84. ayetteki “*alâ eseri*” ibaresine, “benim yolumdadır” şeklinde bir anlam verilirken, ikincisi olan aynı surenin 96. ayetindeki “*min eseri'r-resûl*” ibaresine “elçinin yolundan” yerine, “elçinin izinden” denilmesi, kendi içinde bir çelişki oluşturmaktadır. Kaldı ki her iki yerde geçen “*eser*” kelimesinde, ‘takip edilip uyulması veya kendine göre bir gerekçeye sığınılarak terk edildiği belirtilen bir yoldan’ bahsedilmektedir.

Bunlardan birisini Hz. Musa'ya, diğerini de ortada açık hiç bir karine bulunmadığı halde Cebrail (as)'e hamletme, onca bahşedilen nimete karşı nankörce davranan bir toplumdaki tevhit mücadelesinin içinde yer alan mürtetlerin her zaman çıkabileceğini gözden kaçırma demektir. Hâlbuki burada Samiri'nin Hz. Musa'ya karşı sergilediği dinden çıkma olayını, farklı zaman ve zeminlerde Yahuda İskaryot, Hz. İsa'ya; Müseylimetü'l-Kezzab da Hz. Muhammet Mustafa'ya karşı sergilemiştir.

Yine Tâhâ sûresi 83-97. ayetlerde yer alan Samiri ile israiloğulları ve Hz. Musa arasında cereyan eden olaylara dikkatlice bakılacak olursa, mücerret bir ilah tasavvurundan mücesssem bir arayışa doğru kaymanın adım adım nasıl gerçekleşmekte olduğu görülecektir. Bu da tevhit akidesinin, Samiri'nin içine tam olarak yerleşmediğini ve bu durumdan “nefsim böyle istedi” diyerek ayrılmış

olduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki, durum böyle olmasına rağmen, çeşitli devirlerde yapılan birçok tefsir ve meal çalışmasında, bu tür israiliyyata bulanmış rivayetler hiçbir filtreye tâbi tutulmadan tekrarlanıp durmuştur.

Bu olayda, Hz. Musa'nın başından geçen bebeklik ve çocukluk yıllarına benzer bir biçimde Samiri'nin bir serüvene tabi tutulması ve buna yeryüzünde tevhit mücadelesi ile görevlendirilen peygamberlere vahiy getiren Cebrail (as)'in bizzat alet edilmesi, israiliyyatın idraklere sığıdığı morfininden başka bir şey olmasa gerektir.

Hâlbuki bu duruma, nakillerden düşüncelere sızan olumsuz etkilerden arınmış olarak, Tâhâ sûresi 95-97. ayetlere aşağıda önerdiğimiz meal eşliğinde, 83-97. ayetler gurubuna siyak ve sibak dikkate alınarak bakılacak olursa, kanaatimizce o zaman olayların gelişmesi, akışı ve mesajı daha net anlaşılabilir olacaktır.

Rahman, Rahîm Allah'ın adıyla
95- Musa, yaptığın nedir Samiri dedi.

96- Samiri de ben, onların görmediğini gördüm. Dolayısıyla (sen) elçinin öğretilerinden bir miktar almıştım, (sonrada) kaldırıp attım. Böyle yapmak da nefsime hoş geldi dedi.

97- Bunun üzerine Musa: Haydi çek git! Hayatın boyunca bana dokunmayın diyeceksin. (Bununda ötesinde) asla kendini kurtaramayacağın bir hesaplaşma günü var. (Şu) tapınmakta olduğun ilahına da bak. Andolsun onu yakıp, kalıntılarını da denize savuracağız dedi.

Kaynakça

Albayrak, Halis, *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine -Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*, Şule Yayınları, İstanbul, 1996.

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, DİB Yayınları, Ankara, 2010.

Atay, Hüseyin ve Kutluay, Yaşar, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, DİB Yayınları, Ankara, 1987.

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, Ankara, (Tarihsiz).

Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, DİB. Yayınları, Ankara, (Tarihsiz).

el-Beydavî, Nasiruddin Abdullah b. Omer, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1996.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsîri*, Bilmen Basım ve Yayım, İstanbul, 1964.

Cevdet Paşa, Ahmet, *el-Beyan fi Ayâti'l-Kur'an (Türkçesiyle Birlikte Kur'an-ı Kerim)*, Ahmet Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1928.

Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, İslam Mecmuası Hediyesi, İstanbul, 1984.

İbn Kesîr, İsmail b. Omer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut, H.1401.

el-İsfehanî, Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fi Garîbi'l-Kur'an*, (Tah. ve Dabt: Muhammed Halîl Aytanî), Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998.

Karaman Hayrettin, Çağrıcı Mustafa, Dönmez İbrahim Kafi, Gümüş Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2008.

Kitab-ı Mukaddes, Tevrat (Ahd-i Atik), Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri, İstanbul, (Tarihsiz).

Malik, F. *The Qur'an*, <http://www.mideastweb.org>. Revised, August 2007.

Özek Ali, Karaman Hayrettin, Turgut Ali, Çağrıcı Mustafa, Dönmez İbrahim Kafi, Gümüş Sadrettin, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli*, TDV Yayınları, Ankara, 1993.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1994.

Pickthall, Muhammed Marmaduke, *The Meaning of The Glorious Quran*, A Mentor Book, The New American Library, New York, September 1953.

er-Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefatihü'l-Gayb)*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran, 1978.

Sawood, N. J., *The Koran*, Penguin Books, Baltimore-Maryland 1964.

es-Suyutî, Celalettin, *ed-Durru'l-Mensur fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1993.

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili' Âyi'l-Kur'ân*, Daru'l-Fikr, Beyrut, H. 1405.

Taqi-ud-Dîn, Muhammed & Khân, Muhammed Muhsin, *The Noble Qur'an*, Maktaba Dar-us-Salam, Riyadh, 1994.

Ünver, Mustafa, *Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü*, Sidre Yayınları, Ankara, 1996.

Vehbi, Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulasâtü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969.

Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.

Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987.

ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Omer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, Tah: Abdurrezzak el-Mehdî), Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, (Tarihsiz).